

Leenankoti 20 vuotta

Teksti: Päivi Hyvärinen Meier ja Heidi Härnä
Kuva: Päivi Hyvärinen Meier

Vuonna 1989 perustettiin Helsingin Iso-Roo-bertinkadulle lyhyt- ja pitkäaikaishoitoa tarjoava dementiayksikkö Leenankoti, aikansa edelläkävijä ja alan kehittäjä. Dementia- ja muistityö on näistä ajoista kulkenut pitkän tien, samoin kuin 20-vuotisjuhliiaan 2.6.2009 viettänyt Leenankoti. Yhteisen 20-vuotisen polun on kulkenut Leenankodin hoitaja Tarja Kähkönen, joka on aitiopaikalta seurannut alan kehittymistä. "Se oli pienenpieni ilmoitus Helsingin Sanomien työpaikkasivulla ja ajattelin, että mitäs jos soittaisin tuonne. En ollut edes ajatellut vaihtaa työpaikkaa. Siellä remontin keskellä minut haastateltiin ja sillä tiellä ollaan, eikä ole kaduttanut."

Muistisairaiden kuntouttava lyhytaikaishoito sekä muistisairaahan perheen tukeminen ovat olleet Leenankodin toiminnan tavoitteina sen alusta saakka. Kaksikymmentä vuotta sitten tarvittiin vahvaa uskoa ja uskallustakin erilaisten hoitokäytäntöjen kokeilemiseen Suomessa. Leenankodin alun puuhahenkilöinä toimivat muun muassa Raimo Sulkava, Ulla Eloniemi (nyk. Eloniemi-Sulkava) sekä kauppaneuvos Harri Koivu, jonka vaimon mukaan hoitokoti nimettiin. Kiitoksen tuesta ja yhteistyöstä ansaitsevat myös Raha-automaattiyhdistys sekä Helsingin kaupunki.

Vuonna 1994 silloisen Alzheimer-keskusliiton toimisto hankki oman huoneiston Meritullinkadulta Helsingistä. Samanaikaisesti haaveiltiin myös Leenankodin laajentamisesta. Monien vaiheiden jälkeen nykyiseen toimipaikkaan Katajanokan Luotsikadulle päästiin muuttamaan vuonna 1996. Raha-automaattiyhdistyksen avustuksella saaneerattiin hieman yli 1000-neliöstä toimitaloa Alzheimer-keskukseksi, jonka kahteen ylimpään kerrokseen Leenankoti siirtyi. Pienestä 10-paikkaisesta dementiayksiköstä oli vuosien saatossa kasvanut 24-paikkainen hoitokoti.

1980-luvun lopulla ei tunnettu muistisairauksia kuten nyt tunnetaan eikä muistisairaiden erityistarpeita tunnistettu. Vuosien varrella diagnostiikka on tarkentunut ja varhainen sairauden havaitseminen on muodostunut ensiarvoisen tärkeäksi.

Tarja Kähkönen kertoo Leenankodin alkutaipaleesta: "Silloin alkuvaiheessa asiakkaita tuli ympäri Suomea. Diagnoosia puuttui ja aika harva lääkäri osasi tunnistaa muistisairauksia, ei ainakaan muita kuin Alzheimerin taudin. Ei ohjattu tutkimuksiin ja paljon oli asiakkaita diagnoosina *dementia senilistä*. Aikanaan suurin osa asiakkaista tuli hoitoon vahvoilla tai väärillä lääkityksillä. Niitä lääkkeitä riisuttiin osastolle tultua ja lähdettiin katsomaan, millainen ihminen siellä niiden alla on."

"Kun Leenankoti tuli medias-
sa esille valtakunnallisesti vuonna 1989, alkoi puhelinsoittoja tulla ympäri Suomen ihan päivittäin. Niistä kuuli omaisten hädän. Heillä oli valtavasti kysymyksiä. Tänä päivänä on helppo asettaa puhelimeen tai omaisen viereen, kun on itsellä ymmärrystä, mutta silloin ei vielä oikein ollut. Onneksi meillä oli vahva tuki Ullasta ja Raimosta. He antoivat meille pohjatiedot", kiittelee Tarja.

Muisti-lehdessä 1/95 eräs Leenankodin työntekijä kuvaa kuuden vuoden taipaleen aikana tapahtunutta kehitystä seuraavasti: "Ensimmäinen me luulimme, että kunhan olemme mukavia ja vilmaattisia, niin se riittää. Ajan kanssa olemme huomanneet ammatillaisen asenteen ja hyvän työnjaon tarpeellisuuden, joustavaa kodikkautta unohtamatta."

Kymmenen vuotta sitten tulivat markkinoille ensimmäiset lääkkeet Alzheimerin tautiin ja nyt povataan jo sairauden etenemisen pysäyttäviä lääkkeitä viiden vuoden päähän. Tarja Kähkönen muistaa ensimmäisen Alzheimerin tautiin kehitetyn lääkkeen, jonka vaikuttava aine oli takriini ja jota mainostettiin vuonna 1997 lauseella "Tätä ei Alois Alzheimer olisi koskaan uskonut".

"Takriini oli ensin markkinoilla USA:ssa ja jotkut hakivat sitä sieltä ennen kuin se tuli myyntiin Suomeen. Se oli neljä kertaa päivässä annosteltava ja ruokailujen yhteydessä otettava iso kapseli ja soveltui huonosti muistipotilaan käyttöön. Apu siitä tuli harvemmille kuin nykyisistä Alzheimerin taudin lääkkeitä ja sivuoireita oli paljon", Tarja kuvailee.

Nykyisin takriini ei ole enää Suomessa markkinoilla, mutta tilalle on tullut uusia lääkkeitä. Lääkehoito on muutenkin vuosien varrella kehittynyt. "Harvoin käytetyt neuroleptit olivat silloin vahvasti toimintakykyä laskevia verrattuna tämän päivän neuroleptiin ja sen aikaiset mielialälääkkeetkään eivät olleet muistipotilaille sopivia", muistelee Tarja.

Muistisairauksien maailma muuttuu – paitsi lääketeollisuuden kehityksen myötä – myös ajattelu- ja asennepuolelta. 1990-luvun lopulla Suomessa alettiin siirtyä sairauskeskeisestä ajattelusta kohti kuntouttavaa työtettä ja voimavarakeskeisyyttä: hoito, tuki ja kuntoutus keskittyvät sairastuneen taitoihin ja kykyihin eikä menetettyihin ominaisuuksiin.

Tarja kertoo kehityksestä näin: "Vuonna 1989 oli paljon muistisairaita ihmisiä ja tätä työtä koskevaa uutta ajattelua. Puheeksi tulivat muistisairaiden ihmisoikeudet ja itsemääräämisoikeus sekä ihmisarvoinen elämä. Jo alussa lähdettiin siitä, että tuetaan jäljellä olevaa toimintakykyä eikä jäädä homehtumaan siihen, mikä puuttuu. Samalla tiellä ollaan nytkin, nuo periaatteet ovat työn perustana edelleen. Sanasto on muuttunut, mut-

ta samasta asiasta on kysymys. Aikanaan oli todella vähän tietoa muistisairaahan ihmisen hoidosta. Omalla kohdallani kaikki oli täysin maallikkokäsitystä. Pikkuhiljaa näkemys sitten alkoi muotoutua."

Vuonna 1989 Leenankodin ensimmäinen johtaja Ulla Eloniemi kuvaa Muisti-lehdessä hoitokodin avajaisten jälkeistä aikaa seuraavasti: "Olemme eläneet Leenankodissa viimeisen puolen vuoden ajan työtelistä ja antoisaa aikaa. Joinakin hetkinä olo on tuntunut hankalalta: päivittäinen oleminen saattaa olla monelle taholle repivää, asioita ei saa suoritettua suunnittelemissaan ajassa ja järjestyksessä. Hankalaa on myös kokea oma riittämättömyytensä, ei välttämättä suoritajan taidoissa, vaan kohtaamisen taidoissa. Leenankodin elämä edellyttääkin työntekijältä sekä ammatillisia että persoonallisia taitoja. Etupäässä päivittäinen eläminen on kuitenkin ollut sävyllään yhdessä olemista ja kokemista, erilaisten tunteiden ilmaisua, joista päälimmiksi tunteita ovat välittäminen, lämpö ja ilo."

Nykyisin pohditaan ympäristön ja kontekstin vaikutuksia hyvinvointiin ja muokataan elinympäristöä niin, että se voisi paremmin tukea sairastunutta hänen muuttuneessa toimintakyvyssään. Muistisairas läheisineen nähdään aktiivisina osallistujina eikä pelkästään hoidon kohteina. Myös itsemääräämisoikeus on nostettu yhä tärkeämmäksi hoitoa ohjaavaksi tekijäksi. Sairastunut ja hänen läheisensä halutaan nähdä suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa hoitoa ja kuntoutusta yhdessä hoitohenkilökunnan ja muiden ammattilaisten kanssa. Leenankodissa nämä ovat olleet periaatteina alusta asti.

Leenankodin historian alussa puhuttiin hoitohenkilökunnan kesken paljon asiakkaiden kohtelusta ja kohtaamisesta. Tarja kertoo aiheesta osuvan esimerkin. "Perustana oli, ettei asiakkaille valehdella. Kerran olin erään herran kanssa ulkona Punavuoresa. Kun lenkkiä oli jonkin aikaa tehty, herra päätti lähteä kotiin. Yritin kaikin vetoomuksin saada hänet takaisin Leenankotiin, onnistumatta. Lopulta käytiin naisellista keinoa: ehdotin, että kun yhdessä ollaan lähdetty, niin kai hän nyt naisen saattaa takaisin. Herra ilmeisesti ajatteli, että mikähän neito-kainen sitä on lahkeeseen tarttunut ja tokaisi: *tässä on sinulle rahat, ota taksi ja mene ihan mihin hyvänsä, minä lähdän nyt kotiin*". Puhelinkioskin kulmalla soitin hätäisesti kollegalle Leenankotiin, kun eihän silloin ollut kännyköitä. Kerroin, että tässä ollaan nyt aikamme Ruttoupuistoa kierretty eikä perille päästä. Työkaveri sitten tuli paikalle ja siinä välissä oli herran vaimokin soittanut tulevan sa käymään. Kun herra tästä kuuli, hän vastasi *'jahah, mennäänäs sitten'* ja lähti kollegan matkaan. Kyllähän minä tiesin miehen lähtevän, jos huijaisin vaimon tulevan, mutta kun en sellaisesta tiennyt, niin en voinut valehdella."

Vuonna 2009, 20 vuotta Leenankodin pe-

Kähkösen Tarja palkittiin hopeisella ansiomerkillä Leenankodin 20-vuotisjuhlassa 2.6.2009.

rustamisen jälkeen, arkea voisi kuvailla samanlaisin sanoin ja tuntein kuin alkuvaiheessakin. Hoitotyö on aika ajoon haastavaa, mutta samalla myös erittäin antoisaa. Hoitotyön arki näyttäytyy ulospäin usein hyvin kiireisenä suorittamisena, mutta tässä arjessa korostuu myös vahvasti ihmisten kohtaaminen yksilöinä, välittäminen ja ilo. Leenankodin toiminnassa on pyritty luomaan ilmapiiri, joka vähentää asiakkaiden turvattomuuden, kaaoksen ja arvottomuuden tunteita. Tämän lisäksi on keskitytty hyvän asiakas- ja työyhteisön luomiseen.

20 vuottakaan eivät ole muuttaneet Leenankodin arjen perustavoitteita. Alusta asti on pidetty tärkeänä kodinomaista ympäristöä, koulutettua ja asiakasryhmänsä tuntevaa henkilökuntaa sekä arvostavaa ja yksilölliset tarpeet huomioivaa otetta hoitoon ja kuntoutukseen. Hoidon tavoitteena on tuoda helpotusta omaisen arkeen sekä iloa ja virkistystä muistisairaalle ihmiselle. Omaiset ovat sekä tärkeä voimavara että yhteistyökumppani hoitoyhteisön arjessa.

On asioita, jotka ovat myös muuttuneet. Aikanaan alle 65-vuotiaat asiakkaat olivat harvinaisia, koska työikäisten muistisairauksia ei vielä oikein tunnettu. ”On se muuttanut työntekoa, tuonut toisennäköisiä perheitä. Näillä asiakkailla on puoliset töissä ja joskus pieniäkin lapsia kotona. Sillä tavalla työ on haastavampaa, että se on laajentunut, on tullut enemmän erilaisia omaisia. Mutta on se myös mielenkiintoista”, Tarja sanoo.

Tarja kertoo viihtyneensä Leenankodissa ja muistityön parissa hyvin. ”Totta kai minun on täytynyt viihtyä, kun täällä vielä olen. Työ on tietysti haastavaa ja ajoittain raskastakin ja onhan tässä ollut myötä- ja vastamäkeä, mutta pääsääntöisesti kuitenkin hyvässä työyhteisössä työn tekemistä. Tärkeää on ollut se, että työllä ja työryhmällä on ollut yhteinen päämäärä eli asiakkaan hyvä olo.”

Tarja kokee vahvuudekseen ja voimavarakseen muistisairaahan ihmisen mielenmaailman sisäistämisen. ”Kun eivät he tee sitä tahallaan, he eivät laskelmoi tai tee sitä ilkeyttä. Kun tiedän, ettei se ole henkilökoh- taista, se ei mene iholle. Nämä ihmiset elävät tunteidensa varassa. He ovat hyvässä ja pahassa rehellisiä. Jos minä olen kiltti heille, he ovat kilttejä minulle.” Tämä ymmärrys heräsi Tarjalla jo Leenankodin perustamisvaiheessa, jolloin hoitoyhteisö keskusteli paljon ja kävi yhdessä läpi eettisiäkin kysymyksiä. Siltä ajalta ne ovat jääneet ikään kuin selkärankaan.

Myös omaiset purkavat tunteitaan hoito- henkilökunnalle, mutta Tarja on aina pitänyt omaistyöstä. ”Kyllä minä sellaisia asioita olen näiden pöytien ääressä keskustellut, että välillä ihmettelee, että he uskaltavat puhua niin avoimesti. Jotkut ovat jopa itse ihmetelleet, että ovat puhuneet. Uskon, että suhteessa omaisiin on kehittynyt vahva luottamus. On se vuosien kokemuksen ja harjoittelun vaatinut sekä uskon omaan itseensä ja osaamiseensa. Toisinaan omaiset tarvitsevat pientä tönäisyyä, tavallaan luvan siihen, että voivat turvallisesti puhua ja purkaa mieltä. Totta kai välillä valuu vesi silmästä, mutta nämä asiat kestää, koska se kuuluu työhön. Välillä omaiset myös ovat ärtyneitä ja pettyneitä, mutta ei se välttämättä johdu siitä, että minä tai joku muu on toiminut huonosti tai väärin. Se on se huoli läheisestä eikä aina ole muita keinoja kuin etsiä sitä joka päivä hukassa olevaa sukkaa. Se huoli tulee joskus kummallisia kanavia pitkin, mutta ei sekään ole henkilökohtaista.”

Työn iloa ovat tuoneet myös omat onnistumisen kokemukset, hyvät hetket asiakkaiden kanssa ja kokemus siitä, että omaiset ovat saaneet apua ja tukea. ”Sehän on se, miksi me täällä ollaan.” ■

Kronikka Leenan- kodille

Pauli Kuusio

On Leenankoti toiminut jo kaksikymmentä vuotta. Siis en mä tätä riittävästi laadi aivan suotta. Merkkipäivän kunniaksi oli juhlailta. Se varmastikin kiitosta sai meiltä omaisilta. Myös hoidokeille päivä oli muita mukavampi, kun ruoka sekä kahvipöytä oli herkkuisampi. Vasta hiljan Vapun vietto oli juhlan aihe, pantiin vappukoristeet ja rullattiin tukkalaite.

On Alzheimerin tauti katala, kun dementian myötä se tuhoaa aivotoiminnan, se on tosi myyrän työtä. Omaisille sairaus on myöskin kovaa aikaa, kun läheinen hiljaa luhistuu, se mieltä alkaa painaa. Vuosien myötä omaisenkin kunto alkaa heittää. Millä öitten valvomisen, univajeen, peittää? Leenankoti tilanteeseen oivan avun antaa, omaisen voimia kerätessä hoidosta vastuun kantaa.

On tiukka paikka ensi kerta läheisensä laitokseen jättää. Miksen itse pysty hoitamaan, mikä tässä oikein mättää? Mutta asiallinen kohtelu ja ystävällinen hoitohenki tilanteen viimein laukaisee, tää on parhaaksi kumpaisenkin. Kun Leenankodin hoitojaksot lisää voimaa antaa, niin läheisensä hoidosta taas jaksaa vastuun kantaa. Kun on elämässä kaikkensa antanut, aina on ollut kiire ja hoppu, niin toivoisi elämän sammussa: olis ihmisarvoinen loppu.

Sinne tänne elämä, se meitä täällä viskoo, on pakko meidän sopeutua tähän nitrodiskoon. Siihen saakka täytyy tätä, elon purtta, soutaa, kunnes tuoni meidät ajallansa poies täältä noutaa.